

Dzieje archiwum

Archiwum elbląskie zostało utworzone na mocy Zarządzenia Ministra Oświaty z dnia 21 czerwca 1950 roku jako Oddział powiatowy Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Gdańsku. Archiwum rozpoczęło działalność w końcu września 1950 roku obejmując zasięgiem swojej działalności powiaty: elbląski, kwidzyński, malborski i sztumski wchodzące w skład ówczesnego województwa gdańskiego. Lokal Archiwum mieścił się w budynku dzisiejszego Urzędu Miasta w Elblągu przy ulicy Łączności 1.

Jednym z głównych organizatorów i pierwszym kierownikiem elbląskiej placówki był Władysław Rusinowski. Na okres ten przypada ostatni etap zabezpieczania akt poniemieckich urzędów i instytucji na tym terenie prowadzonych pod kierunkiem Dyrektora gdańskiego Archiwum Marcina Dragana.

Po wejściu w życie Dekretu o archiwach państwowych w marcu 1951 r. elbląska placówka uzyskała rangę Powiatowego Archiwum Państwowe (PAP). Wobec zdecydowanie większego nasycenia archiwaliami oraz korzystniejszego położenia w 1951 roku wysunięto inicjatywę przeniesienia Archiwum do Malborka i ulokowania go na terenie Zamku. Projekt ten spotkał się z poparciem władz miejskich Malborka, które wyraziły zgodę na bezpłatne przekazanie do dyspozycji Archiwum Państwowego wytypowanych pomieszczeń zamkowych. Z dniem 8 marca 1952 r. siedziba Powiatowego Archiwum Państwowego została przeniesiona z Elbląga do Malborka przy niezmiennym zakresie właściwości terytorialnej. Jego kierownikiem został Eligiusz Gumprecht.

Powiatowe Archiwum Państwowe w Malborku było jedną z pierwszych powojennych instytucji działających na terenie malborskiego zamku. Umieszczenie placówki w pomieszczeniach Pałacu Wielkich Mistrzów można odbierać poniekąd jako kontynuację przypisanych im pierwotnie funkcji. W czasach krzyżackich mieściła się tu bowiem między innymi kancelaria. Co charakterystyczne również w 1879 r. w związku z ponownym wyodrębnieniem prowincji Prusy Zachodnie rozpatrywano propozycję powołania samodzielnego archiwum prowincjalnego właśnie w Malborku.

W grudniu 1954 roku powołano na nowo PAP w Elblągu, który z ramienia Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Gdańsku sprawował nadzór archiwalny na terenie powiatów elbląskiego i nowodworskiego. Obszar właściwości terytorialnej PAP w Malborku został ograniczony do powiatów malborskiego, kwidzyńskiego i sztumskiego. Priorytetem obu placówek w pierwszych latach działalności była opieka nad zasobem narastającym i przejmowanie akt z likwidowanych organów administracji państwowej. Rola archiwów powiatowych była początkowo ograniczona i w myśl pierwotnych założeń statutowych sprowadzała się do pośredniczenia między składnicą akt działającą przy każdej nadzorowanej instytucji a WAP w Gdańsku. Dopiero od końca lat 50. archiwa powiatowe uzyskały stopniowo większą samodzielność przejmując funkcje naukowe w zakresie opracowania zbiorów, popularyzatorskie w zakresie udostępniania i kompetencje administracyjne. W związku ze znaczną rezerwą magazynową jaką dysponował PAP w Malborku w 1959 roku utworzono przy nim Centralną Składnicę Akt, w której przechowywane były czasowo materiały archiwalne z innych archiwów państwowych. W połowie lat 60. w Archiwum zatrudnionych było czterech pracowników. W 1973 roku w związku z likwidacją Powiatowego Archiwum Państwowego w Tczewie malborska placówka przejęła czasowo jego funkcje w odniesieniu do powiatu tczewskiego.

W wyniku ustawy o nowym, dwustopniowym podziale administracyjnym kraju z dnia 28 maja 1975 roku utworzone zostało województwo elbląskie. W jego skład weszły: część obszaru byłego województwa gdańskiego położona na wschód od Wisły oraz północno-zachodnia część byłego województwa olsztyńskiego z miastami Braniewo, Frombork, Pasłęk, Prabuty i Susz. Dnia 1 lutego 1976 roku Zarządzeniem Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki powołano do życia Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku, obejmujące swoim zasięgiem terytorialnym nowopowstałe województwo elbląskie. Na jego zasób złożyły się akta PAP w Malborku oraz archiwalia przejęte ze zlikwidowanego PAP w Elblągu. W latach 1976-1983 Archiwum dysponowało magazynami archiwalnych (ekspozyturami) w Elblągu i Braniewie. Funkcję Dyrektora Archiwum sprawował w latach 1976-1980 Eligiusz Gumprecht, dotychczasowy długoletni kierownik Powiatowego Archiwum Państwowego w Malborku.

Na mocy ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach w 1983 roku WAP w Elblągu otrzymało nazwę Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku. Zgodnie z ówczesnym statutem w skład Archiwum wchodziły: oddział opracowania zasobu, dział ewidencji, udostępniania i informacji archiwalnej i stanowisko do spraw archiwów zakładowych. W latach 1980-1997 dyrektorem placówki był Henryk Pieszko.

Po wprowadzeniu reformy administracyjnej kraju z dniem 1 stycznia 1999 roku teren byłego województwa elbląskiego został podzielony między województwo pomorskie i warmińsko-mazurskie. Obszar podlegający kompetencyjnie Archiwum nie zmienił się i obejmuje powiaty: elbląski (grodzki i ziemski), kwidzyński, malborski, nowodworski, sztumski, braniewski, część powiatu iławskiego (gmina Kisielice, Susz) i powiatu lidzbarskiego (gmina Orneta). Od 1997 roku funkcję Dyrektora Archiwum pełni Małgorzata Janusz.

Na mocy Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dniem 1 stycznia 2018 r. jednostka otrzymała nazwę **Archiwum Państwowe w Malborku**.

Archiwum Państwowe zajmuje obecnie część pomieszczeń przyziemia i piwnic Pałacu Wielkich Mistrzów w skrzydle północno-zachodnim Zamku Średniego. Łączna powierzchnia magazynów archiwalnych wynosi ponad 1600 metrów kwadratowych. Do zadań statutowych Archiwum należą gromadzenie, zabezpieczanie, opracowanie i udostępnianie zbiorów. Archiwum jako urząd wiary publicznej wydaje zaświadczenia i odpisy dla instytucji i osób z kraju oraz z zagranicy. W ostatnich latach szczególnie duży nacisk kładzie się na zagadnienie skutecznej informacji archiwalnej. Znaczny odsetek użytkowników stanowią obecnie obcokrajowcy, głównie obywatele Niemiec. Archiwum prowadzi także działalność popularyzatorską zasobu poprzez organizację wystaw, prelekcji i spotkań z młodzieżą szkolną.